

ऋणनिर्देश

शिवाजी विद्यापीठाला सादर करण्यासाठी प्रस्तुत लघुप्रबंधिकेचा अभ्यास करताना अनेकांनी मला विविध प्रकारचे सहकार्य केले. अनेकांचे प्रोत्साहन व मदत मिळाली. यांचा ऋणनिर्देश करणे मी माझे आद्य कर्तव्य समजते.

विषयाची निवड ते लघुप्रबंधिका सादर करण्यापर्यंत ज्यांनी मला खऱ्या अर्थाने मार्गदर्शन केले ते माझे आदरणीय मार्गदर्शक डॉ. जी.पी. माळी यांची व सौ. पार्वती माळी यांची मी अतिशय ऋणी आहे.

शिवाजी विद्यापीठाचे विभागप्रमुख डॉ. विश्वनाथ शिंदे, डॉ. कृष्णा किरवले, डॉ. रवींद्र ठाकूर, डॉ. रणधीर शिंदे व प्रा. हिमांशू स्मार्त इ. गुरूजन वर्ग व विभागातील लेखनिक श्री. विनय पाटील, श्री. करवडे तसेच सेवक श्री. सतीश कुसुंबे यांची प्रेरणा व प्रोत्साहन मिळाले. त्यांची मी ऋणी असून अजूनही त्यांच्याच ऋणात राहणे मला योग्य वाटते.

सदाशिवराव मंडलिक महाविद्यालय, मुरगूड येथील प्रा. शिवाजी होडगे व प्रा. दिवाण सर तसेच श्री. धाकेश्वर हायस्कूल, सोनाळी येथील सर्व शिक्षकांची मी ऋणी आहे. तसेच ज्या शाळेमुळे मी हे यशाचे शिखर गाठले ती माझी शाळा विद्या मंदिर, म्हालसवडे ह्या शाळेतील माझे प्राथमिक गुरू श्री. परसू कांबळे यांनी माझी खऱ्या अर्थाने शैक्षणिक जडणघडण केली. मी या सर्वांची अतिशय ऋणी आहे.

लहानपणापासून शैक्षणिक ओढ असल्यामुळे ज्यांनी दिवस रात्र परिश्रम करून मला शिक्षण दिले ते माझे आई-वडील, मजुरी करण्याचे वय नसतानाही कष्ट करून मदत करणारी व माझ्यापेक्षा लहान असणारी माझी भावंडं विक्रम, किरण व बाळाबाई (गुंड्या) यांचा यामध्ये मोलाचा वाटा आहे. कारण यांनी जो आर्थिक पाठिंबा मला दिला तो माझ्यासाठी खूप महत्त्वाचा आहे. तसेच माझे सर्व काका व काकू, माझी

स्वर्गवासी काकू (माई), आजी-आजोबा या सर्वांच्या आशिर्वादामुळेच मी हे काम पूर्ण करू शकले. तसेच माझे भाऊ विजय कांबळे व सौ. जयश्री यांचाही यामध्ये खूप महत्त्वाचा पाठिंबा आहे. चिमुकली सोन्या, संध्या, मैथिली, प्रणव, पायल, ओम, दीक्षा, शिवानी यांचा गोड सहवास नेहमीच मला मिळाला आहे.

संशोधन कार्यात माझ्या मित्र मंडळींचा खूप मोठा सहभाग आहे. त्यामध्ये सतेज दणाने, गजानन अपीने, मारूती तुपेरे, रामदास नाईकनवरे, सर्जेराव कांबळे, बळवंत मगदूम, शैलेश कांबळे, चंदू कदम, अनिल कांबळे, पिटू (महादेव), संभाजी शिंदे, प्रकाश नाईक, भीमसेन आवटे, प्रदीप कांबळे, विनोद कांबळे, घनःश्याम कांबळे इ. मित्रपरिवार तसेच शीला देशमुख, कांता कांबळे, सुकेशिनी पाटील, सुनीता कांबळे, प्रतिभा देसाई, वनिता शिंदे, माधुरी बिडवे, स्मिता, नीता ढावरे, नागीन या सर्वांचा यामध्ये सिंहाचा वाटा आहे.

मला आर्थिक मदत करणारी शिवाजी विद्यापीठातील 'मागेल त्याला काम' ही योजना, आवक-जावक विभागातील सर्व कर्मचारी वर्ग, पानसरे मॅडम या सर्वांची मला खूप मदत झाली. शिवाजी विद्यापीठातील खर्डेकर ग्रंथालय, नियतकालिक विभाग, संदर्भ विभाग यांचा मला खूप उपयोग झाला.

टायपिंगचे काम वेळेत पूर्ण करून दिल्याबद्दल श्री. विष्णु खाडे यांचे व ज्या ज्ञात-अज्ञात व्यक्तींनी मला सहकार्य केले त्या सर्वांची मी आभारी आहे.

- कु. कमल केशव कांबळे

विषय निवडण्यामागची भूमिका :

जेव्हा मी एम्.फिल्. ला प्रवेश घेतला तेव्हा अगदी गोंधळून गेले होते. विषय कोणता किंवा कसा निवडावा याबद्दल कसलीही माहिती मला नव्हती. जेव्हा मी मार्गदर्शक म्हणून डॉ. जी.पी. माळी यांची निवड केली तेव्हा मी सरांना भेटायला गेले. सरांनी मला माझ्या निवडीबद्दल व आवडीबद्दलही विचारले. तेव्हा मी सरांना सांगितले की, मला मराठी वाङ्मयातला कादंबरी हा वाङ्मयप्रकार आवडतो. तेव्हा सरांनी मला रणजित देसाई यांनी लिहिलेली 'समिधा' ही कादंबरी वाचायला दिली. ती वाचत असताना मला एक प्रकारची हुरहुर वाटू लागली आणि मनात अनेक प्रश्नांचा गोंधळ उडाला तेव्हा मी जर ह्याकादंबरीवर काम केले तर माझ्या मनातल्या शंका आणि प्रश्न यांचे निरसन होईल असे वाटले आणि म्हणूनच मी संशोधनाकरिता ही कादंबरी निवडली. तसेच या कादंबरीवर कुठेही काम झाले नसल्याची खात्री करून घेतली.

दलित जीवनावर आधारित लिहिलेली 'समिधा' ही कादंबरी खूपच लक्षणीय वाटली. रणजित देसाई हे दलितेतर असूनदेखील दलितांविषयी वाटणाऱ्या सहानुभूतीपोटीच त्यांच्या हानून अशा प्रकारची कादंबरी लिहिली गेली. त्यांनी या कादंबरीतील प्रत्येक घटना जवळून पाहिल्या, ऐकल्या व अनुभवल्या असल्याचे त्यांनी या कादंबरीच्या प्रस्तावनेत म्हटले आहे.

कादंबरी निवडण्यामागील मुख्य कारण म्हणजे देशाला स्वातंत्र्य मिळून इतकी वर्षे होऊनही घटनेने दलितांना दिलेले सर्व हक्क, अधिकार कागदोपत्रीच मर्यादित आहेत. सवर्णांची दलितांकडे पाहण्याची हीनतेची दृष्टी अजूनही गेलेली नाही. ते आपल्या इच्छेनुसार, मर्जीनुसार दलितांना पायदळी तुडवीत आहेत. येणाऱ्या नवीन पिढीतील दलित तरूण व स्त्रिया यांचा यामध्ये बळी जातो. याचे चित्रण 'समिधा'

मधील तुका व मुक्ता या पात्रांच्या माध्यमातून लेखकाने चित्रित केले आहे. दलित सवर्ण यांच्यातील संघर्षाचे चित्रण देसाई यांनी 'समिधा' मधून केले आहे.

'समिधा' मधील लेखकाने जे रानगाव चित्रित केले आहे त्यातून अस्सल ग्रामीण दलित जीवन चित्रित होत ना दिसते. तसेच तत्कालीन दलित जीवन कसे होते हेही लक्षात येते. रानगावातील सवर्णांची जी चांडाळ चौकडी आहे ती दलितांच्यावर अन्याय, अत्याचार करण्यात कार्यरत असते. यावरून लेखकाने भावी दलित पिढीला सावध केले आहे. हे या कादंबरीचे मुख्य वैशिष्ट्य आहे. मुख्य वैशिष्ट्य ह्या कादंबरीचे आहे. म्हणूनच मी 'समिधा' ही कादंबरी निवडली.
